

Пре неколико година на телевизији се вртео рекламни спот у оквиру неке од кампања "Школа без насиља". Једној финој девојчици, зла другарица из клупе баца цртеже на под. На срећу, сиротој скрханој жртви вршњачког насиља пристиже у помоћ принц на белом коњу у виду дечака крупних очију и погледа пуног емпатије, који јој помаже да покупи своје папире. Наравоученије приче је мало нејасно, и као да се сугерише да су јунаци заправо они који другима служе као отирач, а да утеха, ваљда, треба да им буде то што ће се увек наћи бар неко да разуме како је њима. А све се то дешава у некој земљи снова, у којој је парадигма вршњачког насиља када неко твој лист папира баци на под...

Учинак ове бизарне кампање, као што се види из наслова који ових дана испуњавају новинске ступце, завредео је сваки динар новца пореских обвезника уложен у њу. "Насиље у школама модел понашања", "Ђаци све агресивнији", "Убијају се због силеџија у школским клупама", "Газили су ме и звали сумо јер сам буцкаста" "Вршњак из школе годинама малтретирао девојчицу", "Сваки десети ученик жртва насиља", "Две трећине деце трпи насиље у школи", итд.

Родитељи који у своме детету препознају ону фини девојчицу из спота, коначно осећају да их неко разуме. У свим медијима ова тема је у жижи, гостују експерти, надлежни, жртве, ваде се заборављени случајеви из нафталина. Истог оног у који ће ова тема још колико следеће недеље бити враћена, чим изгуби привлачност за гледаоце и читаоце, и узмакне пред неком новом епидемијом или афером.

Није тешко погодити шта се дешава када имате разреде пуне деце која нису прошла кроз процес цивилизовања и нису у стању да се контролишу, да поштују друге и послушају наставника?

Као и увек, теми се приступа из перспективе тек слетелог с крушке, који не може да дође себи од чуда откуд сад одједном толико насиља у друштву и међу децом. Тричавих неколико миленијума људске историје обележених насиљем негде су нестале из перспективе, па новинари на престају да постављају једно те исто питање – зашто су деца забога насилна? Сви имају неке компликоване одговоре везане за модерна друштвена гибања, видео-игрице, медијски шунд, ренесансу двадесетих... А пошто је у

току кампања којом треба убедити народ како је сваки родитељски ударац по гузи гнусно злостављање, онда се чак користи згодна прилика да се вршњачко насиље елегантно повеже са телесним кажњавањем од стране родитеља.

Процес децивилизована

Оно што нико не помиње је чињеница да данашње васпитање деце све мање личи на њихово "цивилизовање", а да без цивилизоване деце једноставно нема, нити може бити те фамозне "школе без насиља" о којој се толико говори. Наиме, „процес цивилизовања“, како је приметио чувени социолог Норберт Елијас, као резултат има повећање самоконтроле, самоприсиле и осетљивости људи на мисли и осећања других, па самим тим води и смањењу количине насиља у друштву. Цивилизовање је прелазак из природног, импулсивно-наивног, у друштвено стање у коме свој его подређујемо функционисању заједнице људи, и осим самоконтроле, подразумева и усвајање моралних норми одређене културе (шта се не сме и шта се мора чинити). Међутим, тај процес није баш претерано пријатан јер децу од најранијег детињства излаже многим фрустрацијама – учењу контролисању афеката – беса, љутње, уздржавању од тренутног задовољења жеља и нагона, потчињавању туђој вољи итд.

А оно што детету није пријатно, данас није ни пожељно. Будући да је одавно постало нејасно где престаје васпитавање, а где почиње злостављање, непријатност коју изазива процес цивилизовања, у коме је потр ебно сузбијати и спутавати его детета, постала је довољан разлог да се цивилизовање избаци из курикулума. Уместо њега, на сцену ступа радикални индивидуализам, у коме је дететово прилагођавање широј друштвеној заједници замењено прилагођавањем заједнице његовом егу, тј. обожавању аутентичног и неспутаног унутрашњег "ја" сваког детета.

Уосталом, зашто бисмо децу данас излагали било каквим фрустрацијама, кад је тај его заправо најбољи у свом сировом, неисквареном стању? Свако наметање воље родитеља заправо је "иживљавање над слабијим", "воља за моћ". Самоконтрола просто није потребна. Како се увек спочитава "лошим" родитељима који не знају како да изађу на крај са својом децом, стручно одгојено дете нема никакве лоше нагоне које треба да котролише. Једноставно, све лоше долази од споља, јер је дете по својој природи испуњено само добрим особинама. Оно је сама љубав. Саосећање и моралност неспутано навиру из овог русоовског детета неупропашћеног васпитавањем. Ма, само кад родитељ хоће, кад му је довољно стало и није му тешко да се посвети детету, оно се васпитава само. Родитељ успут још може од њега и много тога да научи.

Пошто сами нити могу да их казне, нити да их обуздају, наставници су, парадоксално, приморани да се окрену родитељима и моле да ови покушају да их доведу у ред.

Имате проблема да дете одвикнете од пелена и пређете на ношу? Литература објашњава да га само мучите, те да треба сачекати да оно "буде само спремно". У доброј вери да деца сама могу да се цивилизују, у земљама попут Британије појавио се и проблем са све већим бројем клинаца који у први разред основне школе крећу у пеленама. Покашавате да научите дете манирима, да каже "молим" и "хвала"? На сваком кораку ћете наићи на противнике, који ће вас грдити што "малтретирате дете". Још је чувени доктор Спок, чије речи су упијале генерације родитеља, саветовао да се не полаже много на манире деце јер "молим" и "хвала" нису важни, уколико дете воли људе око себе. "Манири ће доћи сами", тврдио је он. Дакле, није важно како се понаша, већ какво је "у ствари", понављали су у себи толики родитељи, и понављају и данас, када се још експлицитније саветује да не гњавимо децу манирима, јер ће их онда само замрзети, како пише у једној од најпродаванијих књига о васпитавању деце код нас и у свету "Шта да очекујете у другој и трећој години" Арлин Ајзенберг.

Иspoљавање беса и хистерисање, у светлу савремене родитељске литературе, само је показатељ да дете има своју личност. Готово свака књига о одгајању деце коју данас можете наћи на полицама књижара говори о нападима беса код мале деце – бацању на под, шутирању, урлању и уједању – у позитивном светлу. Деца која су склона оваквим испадима обично су "високе интелигенције", и добро знају шта желе, а шта не желе. Она су развила свој идентитет и показују да су успоставила своје границе. Дечји бесови су "очаравајуће речита и ретко цењена испољавања дечјег унутрашњег искуства", којима деца показују да она нису пуки клонови својих родитеља који ће послушно чинити оно што се овима ћефнуло да од њих траже. Који родитељ не би био поносан кад цела самопослуга гледа у његово злато које руши гондоле зато што му не купују чоколадицу.

Пуна школа деце, ниоткуда ђака

Али, дође време и да наше неспутано, високо интелигентно и самоваспитано дете одрасте, и крене у школу. А тамо се од њега очекује да буде способно да седи мирно 45 минута, диже два прста и ћути осим када га учитељица прозове. Да не уједа, не чупа, не убада другу децу оловкама у очи зато што су спустила свеску на његову половину клупе, не хистерисхе на учитељицу зато што му је дала један иако му родитељи одувек говоре

како је најбоље, најпаметније, те да је све што ради апсолутно божанствено. Да, уместо да ради оно што му је тог тренутка забавно, ради оно што се од њега тражи, а што, када је школа у питању, углавном није, нити треба да буде превише забавно. Све у свему, од њега се очекује све оно што дете које није прошло кроз "процес цивилизовања" углавном уопште није у стању.

Није тешко погодити шта се дешава када имате разреде пуне деце која нису прошла кроз процес цивилизовања и нису у стању да се контролишу, да поштују друге и послушају наставника? Имате данашњу српску школу, и пуне насловнице прича о деци која испољавају своја унутрашња искуства на "очаравајуће речит и ретко цењен начин".

Наравно, не треба идеализовати прошлост ни тековине цивилизацијског процеса. Колико год цивилизовања прошла, деца нису послушни работи, и некакво златно време у коме су, као у приповеткама Радоја Домановића, у школу ишла све сама добра деца, мирно ногу пред ногу, не гледајући ни лево ни десно, да чим стигну у школу седну на своја места, а ручице опруже по клупици - никада није ни постојало. Заправо, кад би се мало боље замислио, вероватно би свако од нас могао да се сети много примера вршњачког насиља из времена када је и сам седео у школској клупи. Било је и кињења, и туча и вређања и вечитих жртви и вечитих насилника. Само се о томе није писало нити говорило.

Али, руку на срце, свега тога било је мање, и било је мање драстично. Стопа малолетничког криминала стално расте, а уместо оловки, у рукама ученика све чешће су палице, боксери, ножеви и пиштољи. Како је недавно за *Политику* приметила главни полицијски инспектор Оливера Зечевић, шеф Одсека за превенцију и сузбијање малолетничке делинквенције у МУП-у Србије, "данас млади чешће испољавају незадовољство, низак степен самоконтроле и смањени праг толеранције на фрустрације, а то резултира и већом стопом делинквенције у области најтежих кривичних дела, што иначе у претходним деценијама није било типично за малолетнички криминал." Неко је рекао "цивилизација"?

У служби најгорих

Наравно, све полази из породице, али се, осим на кућно васпитање, систем мора ослањати и на ауторитет школе. А тај ауторитет никако не може почивати само на доброј вољи ученика, као што је данас случај. За почетак, постало је нормално да ђаци

учитељицу ословљавају личним именом као да су заједно пишкили у песку, што је ваљда знак да школа иде у корак са младима. То да ритуали нису само пуке форме, већ да утичу и на наш однос према нечему, ваљда више није тачно. О униформама да и не говоримо.

Норме понашања у школама не постоје, јер не постоје ни они који би могли да их наметну. Док је некада наставник знао шта му је чинити уколико ученик не поштује правила понашања или малтретира друге, данас зна само шта све не сме да чини. А не сме отприлике све, осим да детету смањи оцену из владања. Која, при томе, не утиче на просек. Ако пребијете наставника, и даље можете бити "вуковац" – деца која су пре неколико година запалила једну земунску основну школу кажњена су, погађате, смањењем оцено из владања. Дете не може бити избачено са часа ако прави проблеме, нити из школе, чак ни премештено без сагласности родитеља. Када неког малтретира, онда обично онај ко је жртва мора да се склони у друго одељење или школу.

Криви родитељи што раде

Ко је главни кривац? Обично се чује да су то родитељи. Исти они који се поломише да послушају стручњаке и не исфрустрирају своју децу цивилизовањем. Сви их оптужују како им није стало. Пошто много раде, мало обраћају пажњу на своју децу. Чудно је да баш данас, када нико нема посао, главна препрека васпитавању деце постаје запослење.

Заправо, родитељима је и те како стало. Сваки наставник ће вам рећи да су родитељи су изузетно заинтересовани за то како да њихово дете има боље оцено. По овом питању чак су и превише активни и укључени. Колики притисак врше да се школа прилагоди незнању њихове деце показују и нови прописи који обавезују наставнике да прецизно на почетку полугодишта најаве на школској табли сваки контролни и писмени задатак којим ће малтретирати децу. На родитељским састанцима увек је живо и узаврело када се поведе тема оцењивања – свима је пажња на максимуму, постављају се питања, дижу руке...

Али, када се дође до питања дисциплине и понашања, е ту родитељи почну да личе на своју незаинтересовану децу. Пажња им лута, жврљају по клупама, млатарају ногама чекајући да звони.. То је, наравно, зато што су родитељи схватили шта је заиста важно, а то је какво је дете у ствари, а не како се понаша. Ако је и дивљало по учионици, то је

због тога што је веома интелигентно и има своје ја, ако не жели да послуша онда је „јак карактер, видећете кад оно одлучи да хоће“, или наставник „не уме са њим“. Наставници, наравно, све говоре онако уопштено и изокола, другачије ни не смеју. Не дај боже да се помене неко име, да се неко дете које другове убацује у контејнер изложи јавној осуди...

Од традиционалних савезника, родитељи и наставници постали су противници. Док је родитељ раније био углавном на страни наставника, па је после родитељског састанка главна фраза која се могла чути по школским ходницима била „Тешко теби кад дођемо кући“, данас је он увек на страни свога детета. Својевремено је кружила карикатура на којој су приказане учионица пре 20 година и она данашња. На првој слици, родитељи вичу на дете „Какве су ово оцене“?! а на оној која приказује школу данас, родитељи то исто вичу наставницима. Наставник је некако постао сметња која се испречила детету на путу ка добрим оценама и који, када критикује детово понашање, квари слику коју родитељ има о себи као добром и успешном васпитачу.

У стварном животу, са једне стране су насилници и систем који их штити, са друге жртве, њихови родитељи и углавном више нико.

То се, наравно, односи на оне наставнике који покушавају да нешто промене. Оне који се не замерају деци и родитељима, оптужују опет да их није брига шта се дешава у школи, да затварају очи, толеришу. Али, зашто би наставници, који, како је још Душко Радовић приметио, пуше „зету“ док њихови ђаци купују „кент“, ризиковали да добију батине од истих тих ђака или да их дисциплинска комисија удари по џепу уколико почну са насилницима да комуницирају на нивоу који су ови у стању да разумеју? Пошто сами нити могу да их казне, нити да их обуздају, наставници су, парадоксално, приморани да се окрену родитељима и моле да ови покушају да их доведу у ред. Углавном узалудно, јер да родитељи то могу, вероватно не би ни послали у школу децу која се тако понашају. И тако у круг.

Обезбеђење је посебна прича. Углавном састављено од људи у годинама, који често и сами постају жртве обесних клинаца, оно представља карикатуру силе. Пошто деци не смеју да се супротставе, строгоћу тренирају углавном на родитељима који покушавају да се пробију до зборнице да изгреде наставнике због лоших оцена. С друге стране, фамозни школски полицајац не сме дете ништа ни да пита без присуства његових родитеља. Наравно, не сме ни да га претресе, па је потпуно несувисло чуђење поводом све чешћег доношења оружја у школу

Какво друштво – таква деца

И тако је, осим од васпитања, и од школе направљена смејурија, у којој свако само чини онако како мора. Родитељима су везане руке у васпитавању јер су деца заштићенија од панди, наставници по новом не смеју ни мрко да их погледају, а школски полицајци само то и смеју. Започето реформисање без стратегије, идеја, смера и циља само уноси додатни хаос и даље деградира образовни систем, јер се доносе прописи које нико није у стању ни да протумачи, а камоли да примени, и који су по обичају у контрадикцији са онима који су донесени јуче или ће бити донесени сутра. Па само питање тржишта уџбеника се решава већ десет година, да би ове јесени ситуација била гора него икада. Деца су просто усвојила однос који читаво друштво гаји према данашњој школи – надлежни се играју и експериментишу, медији скандализију и банализују, а родитељи омаловажавају и улажу притужбе.

Шта онда да ради родитељ који не жели да, само зато што је био настран, па се потрудио да колико-толико цивилизује своју децу, она постану жртве племенитих дивљака који би на њима да испољавају своја “унутрашња искуства”? Па, рецимо, треба стално да има на уму да је, нажалост, друштво у коме му одрастају деца нешто попут Дивљег запада, у коме су друштвене норме на ивици постојања а дивље хорде на граници да завладају цивилизованима. Да се не шали главом свога детета тако што ће дозволити да од њега направе жртву, која ишчекује да у помоћ пристигне коњица у виду неке школске инспекције, новинара, дечака крупних очију. Такве срећне приче постоје само у рекламама. У стварном животу, са једне стране су насилници и систем који их штити, са друге жртве, њихови родитељи и углавном више нико.

Као и у старим добрим вестернима, преживеће они који у себи носе цивилизацију, али и данас помало запостављене уличне вештине преживљавања. Некада ће можда бити довољно научити дете да на време покаже зубе, а некад, имајући у виду “безазленост” данашњих клинаца наоружаних ножевима, пиштољима и тајкунско-мафијашким везама својих родитеља, ће можда ипак бити паметније исписати га и побећи главом без обзира пре него што оно заврши у некој новој трагичној репортажи из српских школских клупа. Са заклетвом да ће територија на којој важе закони цивилизације једног дана опет бити повраћена.